

חמובח על הר עיבל

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן צבי

ראה

פרשה ארץ ישראלית

על הר עיבל

מאת: טליה זיסקין

בני ישראל בארץ (במאה ה-13 לפני הספירה). האבנים הלא מסותתות שמהם נבנה המזבח, ה"כֶּבֶשׂ" העולה אליו, הדמיון בין צורת מבנהו לבין צורת מבנה מזבח העולה במשכן ומציאת שרידי הבהמות הטהורות שהוקרבו עליו (שהיו כולם זכרים בני שנה, כנדרש להקרבה על פי התורה) - כל אלו סייעו לזיהוי המבנה כמזבח ולקביעת פרופ' אדם זרטל, שחפר באתר, שזהו המזבח שבנה יהושע על ההר.

תפיסות שונות בעולם המחקר מעלות תהיות על אודות מידת הדיוק ההיסטורי של המתואר בתנ"ך בכלל, ושל סיפור ראשיתו של עם ישראל בארץ ישראל בפרט, ומתוך כך מקשות על זיהוי אתר זה כמזבח שבנה יהושע.

פרופ' אדם זרטל ורבים אחרים רואים במזבח הזה על הר עיבל את הממצא המשמעותי ביותר בדיון, מכיוון שיש בו עדות ארכאולוגית חשובה לראשיתו של עם ישראל ולגיבוש שבטי ישראל לעם עם תחילת ההתנחלות. בכך הוא מאושש את הכתוב בספר דברים ובספר יהושע ומדגיש את אמינות המקרא כמקור היסטורי.

ישראל מצווים לקיים את מעמד הברכה והקללה על הר גריזים ועל הר עיבל עם הכניסה לארץ וְהָיָה כִּי יֵבֵיאוּ אֶל-לְהִיָּךְ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁפָה לְרִשְׁתָּהּ, וְנִתְּתָה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל (דברים יא כט). המעמד נועד להדגיש ולהזכיר את חוקי התורה ואת חשיבות קיומם לקראת ההתיישבות בארץ וההתבססות בה כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן, לְבֹא לְרִשְׁתׁ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר-ה' אֱ-לֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם; וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וְיִשְׁבַתֶּם-בָּהּ. וְשִׁמַּרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם (דברים יא לא-לב).

ההר מדרום לשכם מזהה כהר גריזים, והוא הפך למקודש לבני העדה השומרונית שגרים על ההר ועולים אליו לרגל בשלושת הרגלים. על פסגת ההר נערכו חפירות ארכאולוגיות והן חשפו שרידי התיישבות כבר מהתקופה הפרסית, מלפני 2500 שנה. בשנות השמונים של המאה ה-20 הוקם על ההר היישוב הר ברכה שבשמו מזכיר את ייעודו הראשוני של ההר.

ההר מצפון לשכם מזהה כיום כהר עיבל. על אחת משלוחותיו התגלה בשנת התש"מ (1980) מתחם ובתוכו מבנה שזוהה כמזבח, כמו שמוזכר בפרשת כי תבוא וְהָיָה בְּעֵבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן, תִּקְיְמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל; וְשָׂדֶת אוֹתָם בְּשִׂיד. וּבְנִיתָ שָׂם מִזְבֵּחַ לַה' אֱ-לֹהֵיךְ: מִזְבֵּחַ אֲבָנִים, לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרָזָל. אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ הַ' אֱ-לֹהֵיךְ; וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עֹלֹת לַה' אֱ-לֹהֵיךְ. וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים, וְאָכַלְתָּ שָׂם; וְשִׁמַּחְתָּ לְפָנָי הַ' אֱ-לֹהֵיךְ. וְכִתַּבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיֵּטֵב (דברים כז ד-ח). הקמת המזבח על הר עיבל ומעמד הברכה והקללה מתוארים בספר יהושע, מיד עם הכניסה לארץ.

החפירות הארכאולוגיות שהתקיימו באתר חשפו עוד מידע על אודות המזבח. הממצאים שהתגלו - שתי חרפושיות מצריות, כלי חרס ושרידי בעלי חיים שהובאו לקורבן - הביאו לתארוך המזבח לתקופת התנחלות

לעיון נוסף

- זרטל אדם, עם נולד - המזבח בהר עיבל וראשית ישראל, תל אביב, 2004
- מגן יצחק, הר גריזים: עיר-מקדש, קדמוניות כג, 3-4 (תשנא) ירושלים, 1991, עמ' 70-96